

drept urmare constatarea că sala tronului a fost construită pe cel mai de jos nivel din acel loc și că în nici un caz nu poate fi vorba de o construcție minoică târzie, chiar dacă a fost folosită și în acea perioadă. Autoarea înclină, de altfel, spre o folosire a sălii tronului din MM II pînă în SM III; distrugerile palatului nu au fost niciodată totale, ci doar parțiale, și de aceea noțiuni ca „palat timpuriu“ sau „palat târziu“, cu diferite faze de construcție, par oarecum forțate.

Lucrarea se încheie cu *Anexe*, în care sînt cuprinse notele, lămurirea noțiunilor englezești preluate ca atare în carte, prescurtările, bibliografia și cinci tabele prezentînd sintetizarea datelor și măsurătorilor pe baza cărora și-a întreprins S. Mirié cercetarea.

Cele 39 de planșe conțin în cea mai mare măsură elemente de arhitectură, fotografii sau planuri și stratigrafia necesară argumentării și mai puțin material, numai în cazul în care acesta servește vreunui scop precis. Lucrarea ne îndeamnă și ne ușurează în același timp abordarea unor teme aparent neînsemnate și arhicercetate, care ne mai pot aduce totuși, noutăți.

TUDOR SOROCEANU

Frauke Stein, *Bronzezeitliche Hortfunde in Süddeutschland. Beiträge zur Interpretation einer Quellengattung*, în seria *Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde*, hrsg. von Rolf Hachmann und Walter Schmitthenner, Band 23, R. Habelt Verlag, Bonn, 1976, 245 p. cu 22 fig. în text + 30 de hărți de răspîndire + 8 tabele, preț 70 DM.

Prin reducerea și prelucrarea tezei de habilitare, F. Stein a dat la iveală o carte, care conține interpretarea celei mai mari părți a materialului din vol. 24 al aceleiași serii (cf. mai jos). În vreme ce acesta își propune catalogarea și sistematizarea tuturor depozitelor de obiecte de piatră și metal începînd cu neoliticul și sfîrșind cu Latène-ul, lucrarea pe care o prezentăm acum se limitează la epoca bronzului în sens extins: ea durează astfel din B A pînă în H B.

Istoricul cercetărilor (p. 9—16) e prima problemă tratată în *Introducere* și prezintă bineînțeles nu pe toți arheologii care au publicat depozite, ci mai degrabă evoluția ideilor asupra depozitelor ca una din categoriile izvoarelor istorice, evident în special în Germania și în teritoriile învecinate. Discuția a fost deschisă de Worsaae, în 1865, el fiind primul autor care a cercetat minuțios subiectul; devenită între timp dispută, ea a fost continuată de savanți printre care amintim pe S. Müller, v. Tröltsch, K. Schumacher și E. Wahle. Perioada interbelică e marcată de personalitățile lui P. Reinecke, G. Kraft și F. Holste ale căror concepții vor influența pentru multă vreme analiza subiectului. După cel de-al doilea război mondial se înmulțește remarcabil numărul celor care au un cuvînt de spus în legătură cu semnificația depozitelor; vom pomeni doar numele, deoarece spațiul nu îngăduie nici o extindere: H. Müller-Karpe, W. Kimmig, E. Gersbach, W. Dehn, W. A. v. Brunn, E. Sprockhoff, H.—J. Hundt, W. Torbrügge, E. Baudou, H. Geisslinger, A. Kolling, H. E. Mandra.

Partea a doua a Introducerii, *Horte als Forschungsproblem* (16—18) se ocupă cu definirea noțiunii de depozit și cu stabilirea condițiilor de ajungere în pământ a obiectelor, care o dată lămurite, pot să dea indicații prețioase în legătură cu caracterul descoperirii. Este interesant că autoarea consideră și găsierea de obiecte singulare ca un indiciu pentru existența unui depozit, deși există încă alte multe posibilități.

Klassifikation süddeutscher Horte nach ihrer Zusammensetzung und ihren Fundumständen (19—30) este următoarea secțiune importantă a cărții; ea începe cu metodologia problemei care, după scurte comentarii, o conduce pe F. Stein la următoarea împărțire a depozitelor: Grupa I. *Rohmaterialhorte*; grupa a II-a. *Fertigwarenhorte*; grupa a III-a. *Bruchershorte*. Prima din ele conține în exclusivitate depozite rezultate din acumularea de bare sau produse semifabricate, a doua e cea a depozitelor formate din obiecte utilizabile, chiar folosite o perioadă de timp, dar care nu și-au pierdut calitatea de unealtă sau armă, iar a treia grupă se caracterizează, în bună măsură, prin amestecul de obiecte în stare bună și fragmentară. Depozitele rezultate numai din fragmente se întâlnesc foarte rar.

După analiza amănunțită a fiecărei categorii, autoarea conchide că depozitele sudgermane din epoca bronzului se împart, în mare, în două tipuri: *Verwahrfunde* și *Weihfunde*, deși e recunoscut faptul că nu întotdeauna condițiile descoperirii permit o clară divizare, ca cea de mai sus. În orice caz, pentru prima categorie sînt considerate drept caracteristice următoarele elemente: preponderența unei cantități mari de obiecte, îngroparea în pământ uscat, la o adîncime medie (0,30—1 m); obiectele au fost adesea apărute de un vas sau o învelitoare de materie organică, mai rar de o placă de piatră sau printr-o împachetare cu asemenea plăci; în multe cazuri s-a putut constata că locul descoperirii a fost într-un fel oarecare marcat; nu rareori, condițiile din teren au permis stabilirea unei legături cu o așezare din apropiere. Acestui tip îi aparțin în întregime sau parțial *Spangenbarrenhorte*, *Miniaturbarrenhorte*, *Halsringbarrenhorte*, *Fertigwarenhorte*, *Gefäßhorte*, *Bruchershorte*, *Beilhorte* și *Schmuckhorte*.

Al doilea tip principal de depozite — ofrandele — se deosebește prin numărul mic de obiecte, prin faptul că, alături de depunerea în mlaștini sau în preajma unui izvor, trebuie considerată drept tipică și depunerea la adăpostul unor stînci sau sub o piatră, în orice caz la foarte mică adîncime, inițial poate la suprafață și, în sfîrșit, prin aceea că, ocazional, descoperitorii au adus la cunoștință situații aparte, cum ar fi plasarea în cerc a unora dintre obiecte. Acest mod de punere a ofrandelor se întâlnește mai ales la depozitele de securi, seceri, arme și, într-o mai mică măsură, la cele din obiecte de podoabă.

Orînduirea în timp și spațiu a depozitelor (31—82) ocupă partea centrală a cărții. Folosind metoda statistico-combinatorie ca metodă principală, F. Stein urmărește trei probleme principale: 1: la care obiecte cu aceeași funcție, dar cu o modelare diferită, poate fi vorba de forme regional limitate, care să fie aproximativ contemporane; 2: care forme limitate regional se întâlnesc în afara zonei propriu-zise de răspîndire, permițînd astfel o sincronizare; 3: au formele răspîndite pe spații vaste o gamă destul de restrînsă de variații sau sînt ele atît de sensibile din punct de vedere tipologic, încît să poată servi ca indiciu cronologic.

Analiza propriu-zisă, pe care nu are rost să o urmărim în limitele de față, se bazează pe împărțirea cronologică în depozite aparținând bronzului timpuriu și mijlociu pe de o parte (B A — C), și bronzului târziu (BD/HA, HB 1 — 2, HB 3) pe de alta. De fiecare dată e făcută încercarea, care ni se pare foarte importantă, de corelare a conținutului depozitelor cu inventarele funerare; de asemenea, nu lipsite de însemnătate sînt considerațiile de ordin chorologic și, astfel, mulțimea amănuntelor ne conduce spre concluzii cu caracter etnografic.

Ultimul capitol propriu-zis înseamnă prelungirea cercetărilor din precedentele două capitole și se ocupă de condițiile de descoperire a depozitelor și de legăturile dintre acestea și cultura materială, așezări și probleme de cult (83—115).

Concluziile generale (116—121), impresionantul aparat critic (121—182) și Anexele (listele grupelor de depozite, listele pentru hărțile de răspîndire, abrevierile bibliografice, indicele de localități) sînt ultimele, dar nu și cele mai puțin utile părți ale volumului. Reprezentînd jumătatea interpretativă a lucrării de habilitare a autoarei, cea mai mare parte a ilustrației constă aproape în exclusivitate din hărți și tabele și se bazează de fapt pe materialul conținut în cel de-al doilea volum (cf. prezentarea următoare).

TUDOR SOROCEANU

Frauke Stein, *Katalog der vorgeschichtlichen Hortfunde in Süddeutschland*, în seria *Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde*, hrsg. von Rolf Hachmann und Walter Schmitthenner, Bd. 24, R. Habelt Verlag, Bonn, 1979, 279 p. + 127 pl., preț 110 DM.

Volumul reprezintă publicarea părții de material a tezei de habilitare a autoarei, teză care, într-o formă prescurtată și prelucrată, apăruse în aceeași serie, cu trei ani înainte (cf. supra, recenzia celui alt volum). Bazîndu-se în primul rînd pe cunoașterea nemijlocită a materialului, F. Stein a vizitat 44 de muzee germane, 5 austriece și 10 elvețiene, și abia în al doilea rînd a recurs la sprijinul bibliografiei în prelucrarea depozitelor. Față de lucrarea precedentă, sînt cuprinse toate depozitele din Germania de sud, începînd cu neoliticul târziu și terminînd cu Latène-ul, însă marea majoritate sînt concentrate în perioadele B A — H B; de asemenea, nu sînt prelucrate în exclusivitate depozite de metal, ci și cîteva rezultate din adunarea uneltelor de piatră.

Zona pe care autoarea și-a propus să o cerceteze este remarcabilă și cuprinde landurile Baden-Württemberg, Bavaria, Hessa, Rhenania-Palatinat și Saar, iar din afara granițelor Germaniei sînt luate în considerare Alsacia și Lorena (Franța), Austria Superioară, Salzburg și Vorarlberg (Austria), aproape întreaga Elveție (fără Tessin), iar din Cehoslovacia, Boemia de sud și de mijloc. Secțiunile cronologice (care nu întotdeauna privesc toate zonele amintite) sînt următoarele: neolitic, bronz timpuriu și mijlociu (B A—C), bronz târziu (B D — H B), Hallstatt și Latène.

La cele 581 de depozite (de fapt 580, autoarea recunoscînd că nr. 474 e, foarte probabil, inventarul unui mormînt) a fost strînsă bibliografia veche